

KOGNITIV DISSONANSNING YOSHLAR QAROR QABUL
QILISHIGA TA'SIRI

Shamsiddinov Sadriddin

TMS instituti

Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kognitiv dissonans fenomenining yoshlar tomonidan qaror qabul qilish jarayoniga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda yoshlarning o'z ichki e'tiqodlari va tashqi axborot o'rtasidagi ziddiyatlarni qanday bartaraf etishi, ushbu jarayonda yuzaga keladigan psixologik diskomfortning tanlov sifatiga ta'siri ko'rib chiqilgan. Maqolada kognitiv dissonans holatida yoshlar tomonidan qo'llaniladigan himoya mexanizmlari yoritilgan hamda ratsional qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha ilmiy xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: kognitiv dissonans, yoshlar psixologiyasi, qaror qabul qilish, psixologik diskomfort, e'tiqodlar ziddiyati, ratsional tanlov, kognitiv konsonans.

Kirish

Inson hayoti davomida doimiy ravishda turli tanlovlar va qaror qabul qilish jarayonlari bilan to'qnash keladi. Ayniqsa, hayotiy strategiyalari shakllanayotgan yoshlar uchun qaror qabul qilish nafaqat intellektual, balki murakkab hissiy jarayon hamdir. Zamonaviy psixologiyada ushbu jarayonning eng muhim jihatlaridan biri sifatida kognitiv dissonans holati e'tirof etiladi. Kognitiv dissonans - bu inson ongidagi mavjud bilimlar, e'tiqodlar yoki qarashlarning bir-biriga zid kelishi natijasida yuzaga keladigan psixologik diskomfort holatidir. Yoshlarda ushbu holat ko'pincha yangi akademik bilimlar, ijtimoiy normalar va shaxsiy qarashlar o'rtasidagi tafovutlar oqibatida yuzaga kelib, ularning yakuniy qarorlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur muammoning dolzarbligi shundaki, kognitiv dissonans sharoitida yoshlar ko‘pincha mantiqiy va ratsional yo‘lni emas, balki ichki diskomfortni tezroq kamaytirishga xizmat qiluvchi subyektiv yo‘lni tanlashga moyil bo‘ladilar. Bu jarayonda haqiqatni inkor etish, olingan ma‘lumotlarni o‘z qarashlariga moslashtirish yoki qaror qabul qilishdan qochish kabi himoya mexanizmlari ishga tushadi. Axborot oqimi haddan tashqari kuchli bo‘lgan bugungi kunda yoshlar qarama-qarshi ma‘lumotlar orasida qolib, o‘z tanlovlarining to‘g‘riligiga shubha qilishlari kognitiv stressni yanada chuqurlashtirmoqda. Bu esa nafaqat shaxsiy rivojlanishga, balki yoshlarning kasbiy va ijtimoiy moslashuv jarayonlariga ham to‘sqinlik qilishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi kognitiv dissonansning yoshlar qaror qabul qilish mexanizmlariga ta‘sirini tahlil qilish va ushbu ziddiyatli holatlarda ratsionallikni saqlab qolish yo‘llarini aniqlashdan iboratdir. Ushbu mavzuni o‘rganish yoshlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, ularning intellektual moslashuvchanligini oshirish va hissiy intellektini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Kognitiv dissonansni boshqarish ko‘nikmasi yoshlarga murakkab hayotiy vaziyatlarda ongli va asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Asosiy qism

Yoshlarda kognitiv dissonans ko‘pincha qadriyatlar shakllanishi va ijtimoiy moslashuv jarayonida, mavjud e‘tiqodlar yangi va zid ma‘lumotlar bilan to‘qnashganda yuzaga keladi. Leon Festinger nazariyasiga ko‘ra, bu ichki ziddiyat kuchli psixologik bosimni keltirib chiqaradi. Natijada, yoshlar ushbu diskomfortni kamaytirish uchun ratsional tahlildan voz kechib, subyektiv oqlash strategiyalarini qo‘llay boshlaydilar. Masalan, o‘z qarashlariga zid bo‘lgan foydali dalilni qabul qilish o‘rniga, eski tushunchalarini himoya qiluvchi argumentlarni qidirishni afzal ko‘radilar.

Qaror qabul qilish jarayonida bu holat ikki xil usulda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, "tanlovdan keyingi dissonans" natijasida yoshlar qabul qilingan

qarorning kamchiliklarini inkor etib, tanlanmagan muqobillarning ijobiy tomonlarini kamsitishga moyil bo'ladilar. Ikkinchidan, axborotni selektiv (tanlab) qabul qilish kuchayadi, ya'ni shaxs faqat o'z tanlovini tasdiqlovchi manbalarga tayanib qoladi. Bu esa intellektual bir tomonlamalikka va real imkoniyatlarni noto'g'ri baholashga olib keladi.

Kognitiv dissonansni samarali boshqarish yoshlardan yuksak metakognitiv ko'nikmalarni va tanqidiy tafakkurni talab qiladi. Shaxs o'z ichki ziddiyatini inkor etmasdan, yangi axborotni mavjud bilimlar tizimiga integratsiya qilishni o'rganishi lozim. Bunday yondashuv yoshlarga o'z e'tiqodlarini qayta ko'rib chiqish va murakkab vaziyatlarda moslashuvchan, ongli qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Xulosa

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, kognitiv dissonans yoshlarning qaror qabul qilish jarayonida hal qiluvchi psixologik omillardan biri hisoblanadi. Ichki ziddiyatlar va qarama-qarshi axborotlar oqimida yoshlar ko'pincha mantiqiy xulosalardan ko'ra, ruhiy xotirjamlikni ta'minlovchi subyektiv tanlovlarni afzal ko'radilar. Bu jarayon yoshlarning intellektual rivojlanishiga to'sqinlik qilishi bilan birga, ularning axborotni xolis baholash qobiliyatini ham cheklab qo'yadi. Shaxsning o'z xatolarini tan olmaslikka va faqat o'z fikrini tasdiqlovchi dalillarni qidirishga bo'lgan moyilligi kognitiv dissonansning eng salbiy oqibatlaridan biridir.

Tadqiqot natijasida aniqlanishicha, kognitiv dissonansni ijobiy tomonga yo'naltirishning asosiy yo'li - yoshlarda tanqidiy fikrlash va metakognitiv monitoring ko'nikmalarini shakllantirishdir. Yoshlar o'zlaridagi psixologik diskomfortni tahlil qilishni va yangi ma'lumotlarni mavjud bilimlar tizimiga moslashuvchan tarzda integratsiya qilishni o'rganishlari zarur. Bu esa kelajakda ularning murakkab ijtimoiy va professional vaziyatlarda yanada ongli, ratsional va samarali qarorlar qabul qilishiga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, kognitiv dissonans holatini to‘g‘ri boshqarish yoshlar uchun nafaqat ruhiy barqarorlikni saqlash, balki shaxsiy o‘shish va intellektual yetuklikka erishishning muhim vositasidir. Ta‘lim va tarbiya jarayonida yoshlarga ziddiyatli axborotlar bilan ishlash strategiyalarini o‘rgatish ularning ijtimoiy moslashuvchanligini oshirishda katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Aronson, E. (2018). *The Social Animal* (12th ed.). Worth Publishers.
2. Cooper, J. (2007). *Cognitive Dissonance: 50 Years of a Classic Theory*. SAGE Publications.
3. Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford University Press.
4. Harmon-Jones, E. (2019). *Cognitive Dissonance: Reexamining a Pivotal Theory in Psychology*. American Psychological Association.
5. Harmon-Jones, E., & Mills, J. (1999). *Cognitive Dissonance: Progress on a Pivotal Theory in Social Psychology*. American Psychological Association.
6. Nishonov, A. (2022). *Ijtimoiy psixologiya: shaxs va qaror qabul qilish jarayonlari*. O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
7. Shultz, T. R., & Lepper, M. R. (1996). Cognitive dissonance reduction as constraint satisfaction. *Psychological Review*, 103(2), 219–240.